

Endüstriyel Pnömatik ve Elektropnömatik Sistemler

Salih KORUCU · Gürcan SAMTAŞ

Doç. Dr. Salih KORUCU - Doç. Dr. Gürcan SAMTAŞ

ENDÜSTRİYEL PNÖMATİK VE ELEKTROPNÖMATİK SİSTEMLER

ISBN 978-625-6810-02-0

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZARLAR HAKKINDA

Doç. Dr. Salih KORUCU

Ankara (Gazi) Yüksek Teknik Öğretmen Okulu 1980 yılı mezunu. 1980-1987 Merzifon EML'de Tesviye bölümünde Teknik Öğretmenlik. 8 ay Dünya Bankası Projesi kapsamında, İngiltere'de Hidrolik-Pnömatik Sistemleri eğitimi (1987-1988). MEB merkez teşkilatı projeler dairesinde, Dünya Bankası Yaygın Eğitim projesinde uzmanlık (1988-1991). 6 ay Amerika'da program ve eğitim materyallerini geliştirme eğitimi (1990-1991). Yüksek lisans (1996) ve Doktora eğitimini (2017) Gazi Üniversitesi'nde tamamladı. Doçentlik ünvanını 2022'de aldı. Gazi Üniversitesi Teknoloji Fakültesi İmalat Mühendisliği bölümünde öğretim üyesi olarak 1991 yılından itibaren çalışmaktadır. Alanıyla ilgili çok sayıda yayın ve bildiriye sahip olmakla birlikte, TÜBİTAK ve BAB projelerinde yöneticilik yapmıştır.

ORCID No: 0000-0002-4391-0771

Doç. Dr. Gürcan SAMTAŞ

Ankara Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Makine Eğitimi 2000 yılı mezunu. Yüksek lisans (2003) ve Doktora eğitimini (2009) Gazi Üniversitesi'nde tamamladı. 2010 yılında Düzce Üniversitesi Cumayeri MYO'da yardımcı doçent olarak görevine başladı. 2012 yılında doktor öğretim üyesi olarak Düzce Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mekatronik Mühendisliği Bölümü görevine atandı. Doçentlik ünvanını 2020'de aldı. Düzce Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mekatronik Mühendisliği bölümünde öğretim üyesi olarak 2012 yılından itibaren çalışmaktadır. Alanıyla ilgili çok sayıda yayın ve bildiriye sahip olmakla birlikte, BAB projelerinde yöneticilik yapmıştır.

ORCID No: 0000-0002-4111-7059

ÖN SÖZ

30 yıldır üniversitelerin hidrolik-pnömatik laboratuvarlarında lisans dersleri ile birlikte alanla ilgili mesleki kurslarla, sektördeki mühendislere ve çalışanlara ders ve kurs veren yazarların, bilgi birikimi ve tecrübelerini ders anlatır gibi aktardıkları bu kitapta, teorik ve bol uygulamalı farklı yöntemlere ve konulara yer verilmiştir. Mesleki konularda sanayiden gelen sektör elemanlarının istekleri, ihtiyaçları ve bilgileri de karşılıklı iletişimlerle tespit yapılarak, kitabın hazırlanması esnasında sektörel ihtiyaçlara cevap ve katkı verilmeye çalışılmıştır. Kolay anlaşılabilir bir dille yazılmasından dolayı bu kitabın, üniversitelerin mühendislik fakültelerinin hidrolik-pnömatik müfredatlarında, meslek yüksek okullarında ve meslek liselerinde yardımcı ders kitabı olarak kullanılması amaçlanmıştır. Elektrik-Elektronik mühendislik öğrenci ve mezunları da ihtiyaç duydukları elektropnömatik konularına ve uygulama bilgilerine ulaşabileceklerdir. Ayrıca güncel teknolojilere uygun elemanların kullanıldığı ve farklı yöntemler kullanılarak verilen devre şemalı uygulamalı örneklerle; farklı sektörlerde halen aktif çalışan mühendislere ve alanla ilgili teknik elemanlara proje tasarımı, bakım ve onarımında çok yararlı olacağını düşünmekteyiz.

Yazarların öğretim üyeliği yaptığı üniversitelerin fakülte laboratuvarlarında kullanılan eğitim setleri, yazılım ve ekipmanlar FESTO A.Ş.'ye ait olduğundan, verilen bilgilerin daha iyi anlaşılabilir olması amacıyla elemanların kitaptaki şekil ve resimleri aynı firmanın katalog ve kaynaklarından faydalanılarak kullanılmıştır. İş (konum) planları ile birlikte verilen örnek pnömatik ve elektrik devre şemaları FESTO A.Ş.'ye ait Fluidsim simülasyon programında test edilerek çalışır olduğu gözlemlenmiştir.

Kitabımızın bahse söz konusu hedef kitlelerimize faydalı olması dileğiyle.

Doç. Dr. Salih KORUCU
Doç. Dr. Gürcan SAMTAŞ

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....iv

1. BÖLÜM PNÖMATİK

Giriş.....	1
Temel Fiziksel Bilgiler.....	6
Debinin, Hava Hızı ve Alan İlişkisi	9
Basınçlı Havanın Hazırlanması	10
Havanın Sıkıştırılması	11
Kompresörler.....	12
Hava Tankı	16
Pnömatik Sistemlerde Hava-Basınç Hesaplamaları	17
Hava Tankı Hesabı	17
Hacimsel Debi ve Özgül Hava Kütlesi Hesabı.....	21
Pnömatik Hatlarda Basınç Kaybı (Basınç düşümü)	23
Basınç Kayıpları için Maliyet Analizi	29
Boru İç Çapı Hesabı.....	30
Silindirlerde Hava Tüketimi Hesabı	32
Havanın Nem Miktarının Tespiti	35
Sıkıştırılmış Kuru Hava	35
Sıkıştırılmış Yağsız Hava	37
Havanın Kurutulması (Kurutucular)	37
Soğutarak Kurutma Sistemi	38
Fiziksel Kurutma	38
Kimyasal Kurutma	39
Havanın Şartlandırılması (Şartlandırıcı)	40
Havanın Temizlenmesi (Filtreler).....	42
Hava Basıncının Düzenlenmesi (Basınç regülatörü)	45
Havanın Yağlanması (Yağlayıcı).....	46
Basınçlı Havanın Dağıtılması	47
Pnömatikte Semboller	51
Pnömatikte İş Elemanları (Alıcılar)	58
Tek Etkili Silindirler	58
Çift Etkili Silindirler.....	59
Yastıklamalı Silindirler	59
Tandem Silindirler	60

Çift Piston Kollu Silindirler	60
Döner Silindir	61
Yarı Döner Tahrikli Silindir	61
Kolsuz Silindirler	62
Bant Silindirleri	62
Sızdırmazlık Bandı Silindiri	62
Manyetik Kaplinli Silindir	62
Pnömatik Motorlar	63
Pnömatik Motor Çeşitleri	63
Pnömatik Motorların Özellikleri	63
Taşıma Teknolojisi	64
Döner/Doğrusal Tahrik Ünitesi	64
Pnömatik Tutucular	65
Vantuzlar	66
Vakum Jeneratörleri	66
Pnömatik Kaslar	67
Silindirlerde Kuvvet	68
Piston Hızı	71
Piston Hızının Diyagram ile Bulunması	71
Piston Hızının Formülle Hesaplanması	72
Yön Kontrol Valfleri	73
Popet (oturturmalı) Tipi valfler	78
Sürgülü Tip Valfler	78
3/2, Mil Kumandalı Yön Kontrol Valfi	79
3/2, Makaralı Yön Kontrol Valfi	79
3/2, Mafsal Makaralı Yön Kontrol Valfi	80
3/2, Pnömatik (Hava) Uyarılı Yön Kontrol Valfi	80
3/2, Manyetik Anahtarlamalı Yön Kontrol Valfi (Manyetik Temassız Algılayıcı)	81
4/3, Orta (Merkez) Pozisyonu Kapalı Yön Kontrol Valfi	81
5/2, Çift Pnömatik (hava) Uyarılı, Yön Kontrol Valfi	82
5/2, Tek Pnömatik (Hava) Uyarılı, Yaylı, Yön Kontrol Valfi	82
5/3, Pnömatik Valfler	83
Basınç Kontrol Valfleri	83
Basınç Regülatörü	85
Basınç Tahliye Valfi	85
Basınç Şalteri	85
Fonksiyon Valfleri	86
Çek Valfler (Geri dönüşsüz valfler)	86
VEYA Valfi	87

VE Valfi.....	87
Açma Kapama Valfi	88
Kısma (Kısıcı)Valfi.....	88
Hız Kontrol Valfi	89
Çabuk Egzoz Valfi	89
Zaman Geciktirme (Ayar) Valfleri	90
Hava Depolu Zaman Ayar Valfi.....	90
Hava Deposuz Zaman Ayar Valfi.....	91
Pnömatik Sayıcı Valfler	92
Devre Tasarımı ve Çizimi.....	93
Harf Kullanarak Elemanların Tanımlanması	94
Rakam Kullanarak Elemanların Tanımlanması	94
Temel Pnömatik Devreler	95
Tek Etkili Yay Geri Dönüslü Silindir Kontrolü	95
Çift Etkili Silindir Kontrolü.....	96
Fonksiyon Valfleri ile Devre Tasarımları	97
Hız Kontrol Valfi ile Devre Tasarımı.....	97
VEYA Valfi (Mantık Valfleri) ile Devre Tasarımı	102
VE Valfi (Mantık Valfleri) ile Devre Tasarımı.....	103
Basınç Kontrol Valfleri ile Devre Tasarımı.....	105
Sayıcı Valfler ile Devre Tasarımı	107
Zaman Geciktirme Valfleri ile Devre Tasarımı.....	109
Çabuk Boşaltma Valfi ile Devre Tasarımı.....	112
Pnömatik Sistemlerde Sinyal Çeşitleri.....	113
Bir Kontrol Problemini Çözmek.....	115
Problem Tanım Koşullarının Oluşturulması.....	115
Pnömatik Devrelerde Hata Emniyeti, Acil ve Ara Durdurma Sistemleri.....	174
Acil Durdurma	174
Acil Durdurma Örnek Tasarımları.....	174
Silindirleri Ara Konumlarda Durdurma ve Sabitleme.....	179
Ani Durdurma Çözümleri	181
Endüstriyel Pnömatik Sistem Uygulama Örnekleri.....	185
Örnek 1: Menteşe Parçalarını Delme ve Raybalama	185
Örnek 2: Pnömatik Testere	188
Örnek 3: Frezeleme Sistemi	190
Örnek 4: Perçinleme Makinesi	192
Örnek 5: Bükme ve Delme Makinası.....	194
Örnek 6: Kibrit Kutusu Doldurma Sistemi.....	196

2. BÖLÜM

ELEKTROPNÖMATİK

Elektropnömatiğe Giriş	199
Sinyal Çeşitleri	200
Kontrolörler	201
Pnömatik ve Elektropnömatik Kontrol Sistemleri.....	201
Elektropnömatik Sistemlerin Avantajları.....	202
Elektropnömatik Sistemlerin Dezavantajları.....	203
Elektropnömatik Sistemlerin Uygulama Alanları.....	203
Temel Elektriksel Prensipler	204
Doğru Akım ve Alternatif Akım.....	204
Ohm Kanunu	205
Elektrik Gücü.....	205
Selenoid Bobinin Çalışma Prensibi.....	206
Elektrikli Kapasitörün Çalışma Prensibi.....	207
Diyot'un Çalışma Prensibi	208
Elektrik Devresindeki Ölçümler	209
Elektropnömatik Sistemlerde Bileşenler	213
Güç Kaynağı Ünitesi	213
Selenoid Kumandalı Yön Kontrol Valfleri.....	214
Basma Düğmeleri (Butonları) ve Kontaklar	218
Normalde açık kontaklar	219
Normalde kapalı kontak.....	219
Değiştirme (Geçiş) anahtarları.....	220
Konum ve Basınç Algılama Sensörleri	220
Sınır Anahtarları	220
Yakınlık (Yaklaşım) Sensörleri	221
Basınç Sensörleri.....	225
Röleler.....	227
Bir Rölenin Yapısı.....	227
Röle Uygulamaları	228
Artık mıknatıslanma rölesi.....	228
Zaman Rölesi	229
Kontaktörler.....	230
Minyatür Kontrolörler	231
Elektropnömatik Kontrol Sistemleri ile İlgili Güvenlik Önlemleri	232
Tehlikeler ve Koruyucu Önlemler.....	232
Elektrik Akımının İnsan Vücudu Üzerindeki Etkisi	233
Elektrik Akımı ile Oluşan Kazalara Karşı Koruyucu Önlemler.....	234

Kontrol Paneli ve Göstergeleri.....	234
Elektrikli Ekipmanların Çevre Etkilerine Karşı Korunması	237
Elektropnömatik Sistemlerde Semboller.....	240
Elektropnömatik Sistemleri İşletime Alma ve Arıza Tespiti.....	248
Sistemi İşletime Alma	248
Sistemlerin Test Çalışmalarına Alınması	249
Sistematik Arıza Arama.....	249
Arıza Belirtilerinin İncelenmesi.....	249
Arıza Tespiti	249
Arıza Giderme	249
Elektropnömatik Sistemlerde Bakım.....	250
Elektropnömatik Sistemlerin Tasarımı.....	251
Tasarım Aşamaları	251
Pnömatik Devre Tasarımı ve Özellikleri	251
Elektrik Devre Tasarımı ve Özellikleri	251
Pnömatik ve Elektrik Devre Şeması Örneği.....	251
İşaret (Sinyal) Silmeli Kontrol Devre Tasarımı	253
Termik Rölesi ile Sıcaklığa Bağlı Kontrol Devre Tasarımı.....	262
Basınç Rölesi ile Basınca Bağlı Kontrol Devre Tasarımı.....	264
Zaman Rölesi ile Devre Tasarımı	265
Basınç Anahtarı ve Temassız Algılayıcı Elemanlarıyla İlgili Devre Tasarımı	266
Sınır Koşullu Sıralı Kontrol Devre Tasarımları	268
Sınır Koşulları Çeşitleri.....	268
Sınır Koşullarının Kullanıldığı Giriş Devre Tasarımı	269
Endüstriyel Elektropnömatik Sistem Uygulama Örnekleri.....	270
Kaynaklar	279

